

z miselne strani podaja neko podobo te stvarnosti in hkrati odkrito izraža sebe. Zato pa je njegovo pisateljstvo prav blizu tistemu, kar naj bi bilo moderna verzija naše klasične in tipično nacionalne literature. In tudi če so katere od novel prepletene z rahlo satiro na razmere pri nas in na ljudi, ki tem razmeram dajejo barvo in ton, je vendar — ali pa celo prav zato — obravnavana zbirka v družbenem smislu pozitivno dejanje.

Če bo Kolar svoj talent, ki je sicer še mlad, a je nesporen, razvijal v tej smeri, torej v konvergentnosti z našo nepotvorjeno resničnostjo, se utegne močno razviti in mu bo njegov knjižni prvenec le začetek uspešne poti.

Jože Šifrer

JARA RIBNIKAR, VRNIL SE BOM

V sodobni jugoslovanski prozi se problematika sodobnega življenja in razvoja povojnih človeških medsebojnih odnosov pojavljata razmeroma redko. Dejstvo je, da del sodobnih jugoslovanskih pisateljev vse prerad ostaja v naši polpreteklosti med obema vojnama in v herojski dobi osvobodilnega boja. V tej tematiki se danes pogumno opredeljujejo in ločujejo heroizem in zablode. Saj je ta doba v naši nedavni zgodovini dandanes že tako jasna in nedvoumna, da tudi nihče od tistih, ki je niso zares doživljali, ampak jo skušajo samo literarno podoživljati in upodobiti, ne more pri njeni oceni mnogo pogrešiti in veliko tvegati. Hkrati pa imamo razveseljive pojave, da se s to dobo naše polpreteklosti dokumentarno in literarno ukvarjajo avtorji, ki so prijeli za pero brez kakih posebnih literarnih pretenzij, a priznati je treba, da so njihovi teksti dostikrat vse kaj več kot samo avtentičen dokument, da se po neposrednosti, iskrenosti in doživetosti ne le lahko merijo s prej omenjenimi literarnimi doživljanji in upodobitvami, ampak so po teh lastnostih nemalokrat pred njimi.

Nihče ne bi mogel trditi, da je nastalo že dovolj del s tematiko iz osvobodilnega boja; nasprotno, tekstov s to tematiko bo vedno premalo in sedanji kakor tudi bodoči pisatelji se bodo nujno morali vračati v eno najtežjih in najmarkantnejših obdobij naše preteklosti. Prav tako pa je nedvomno res, da tudi dandanašnji boj za oblikovanje novega človeka in njegovih medsebojnih odnosov kliče po umetniški obdelavi. Zakaj se to le prereditko dogaja, nam utegnejo pojasniti Cankarjeve besede iz predgovora h *Gospe Judit*, ki so v tem primeru bržkone veljavne tudi danes: »Zdaj jedo bel kruh narodove hvaležnosti in drugih pozemskih dobrot... in kdo bi zameril človeku, če se greje za gorko pečjo, namesto da bi stal zunaj v dežju in viharju...«

Med tiste pisatelje, ki so toliko moralno zreli in odgovorni, da stoje v »dežju in viharju« našega sodobnega življenja, moramo šteti srbsko pisateljico Jaro Ribnikarjevo. To mesto si je pridobila z romanom *Nedovršeni krog* (1954), v katerem obravnava težka leta, ki jih je po osvoboditvi povzročila resolucija informbiroja in njene posledice, utrdila si ga je z novelami, najbolj pa z romanom *Zakaj imate iznakažen obraz* (Zašto vam je unakaženo lice, 1956), ki nosi v nedavno objavljenem slovenskem prevodu najbrž po dogovoru z avtorico naslov *Vrnil se bom*,* kot ga nosi tudi po tem romanu posneti film (Bosnafilm, 1958).

* Jara Ribnikar, Vrnil se bom. Roman. Založba Obzorja. Maribor 1960. Str. 191. Prevedel Jože Kastelic.

Vsebinska osnova romana Jare Ribnikarjeve je zgodba o osamljenem človeku, ki ga je povojno življenje porinilo na stranski tir, njegova psihološka tema pa je vojna, ki ruši tudi po svojem dejanskem koncu in ki prinaša nepričakovane posledice. — Branko se je pridružil partizanom kot dozorevajoč mladenič. V borbi izgubi nogo, obraz pa mu je iznakazila težka rana, ki mu pusti grdo brazgotino. Vendar ga to ne muči in nima občutka manjvrednosti. Po osvoboditvi je dodeljen znanstvenemu delu, ki se mu z vnemo preda. Toda prav okolje je tisto, ki povzroča v njem čezmerno razdraženost in v ponosnega človeka zasadi vse bolj razvijajoč se občutek prikrajšanosti. Tovarišija iz partizanov ga hote ali nehoče spregleda in ga ne povabi na svoj družabni večer; gospodinja je do njega nerodno pozorna; Jana, situirana meščanska žena, ki je nikoli niso prav razumeli in ki nikoli ni našla svojega cilja in spoznala smisla življenja, se zateka po pomoč in življenjski nauk prav k Branku, ker je poln življenjske energije, čeprav je težak invalid... V tako nastali duševni krizi se Branko naveže na Jano in se zanjo odloči. Ko pa je njegova razdražena občutljivost pritirana do vrha, ga vpricho Jane potepta telesno razvit kavarniški postopač, ki vojne bržkone niti ni zavestno doživel in ga tudi prizadela ni. Pohabljeni in ponižani invalid reagira tako, da iz pištole izprazni vanj vse šest nabojev. Tu se začenjajo prepletati vse niti romana in se strnejo ob sodbi, ki sledi. Vprašanje Brankove človeške krivde obravnava sodnik Slavko, nekdanji borec in avtoričin alter ego. V teh poglavjih je največ pisateljčine čustvene in idejne zavzetosti.

Psihološka osnova romana je v celoti dosti čvrsto stkana. Njene niti pa vendarle začno popuščati prav na najzahtevnejšem mestu, v zadnjem delu romana, na sodbi in okoli nje. Ali je mogoče, da se Branko, čeprav ga poznamo kot ponosnega človeka, zavzema za večjo in težjo kazen, kot mu je odmerjena? In njegovo čustvovanje po sodbi, ko naravnost optimistično (ne samo z veliko voljo, da se vrne) gre v ječo, ki mu bo odvzela najboljša leta njegovega življenja? — Podobno je z Jano, ki je za razliko od markantno oblikovanega Branka precej medlo prikazana. Po dvanajstih letih brezskrbnega, a brezizglednega meščanskega življenja in dolgočasje v zakonu (z bovarijevskim filistrom) jo čaka novih osem let otepanja z okolico in težkega pričakovanja Brankove vrnitve. Pisateljčina misel, da bo Jana v osmih letih čakanja družbeno in psihično dozorela, je anahronistična glede na Janin razvoj v romanu. Videz je, da se je pisateljica v zadnjem delu bolj posvetila epizodnim likom in njihovemu psihičnemu doživljanju. Tako je ob sodniku Slavku in Petri izrisala nekaj izrednih psiholoških odtokov.

V oblikovnem pogledu je roman nedodelan, heterogen, z epizodami, ki so slabo povezane in nimajo prave vloge. Prepletanje sintetične retrospekcije z analitičnim pripovedovanjem je nespretno izvedeno. Organizacija pripovedi pa je spričo psihološke obravnave že sama po sebi zahtevnejša in kompozicijska rešitev odgovornejša. Prav v kompoziciji se kažejo vplivi nekaterih sodobnih ameriških prozaistov (Faulkner, N. Mailer); ti so pustili svoje sledove pri Jari Ribnikarjevi tudi kar zadeva oblikovanje izraza. V stilnem pogledu je Ribnikarjeva zapoznel in nedosleden učenec srbskega nadrealizma na eni in sodobnega zahodnega modernizma na drugi strani. Ta izrazna smer pa se v njenem romanu prepleta z običajno realistično pripovedjo. Ko bi to prepletanje bilo dosledno izvedeno in bi temeljilo na načinu pripovedi, ki za retrospekcijo uporablja modernistično prednašanje, za realistično pripoved pa realistični stil

(kot je to v romanu *Goli in mrtvi* Normana Mailerja), bi ta stilni pojav imel svoje opravičilo, kar je avtorica morda hotela, a ni izvedla. Prepletanje obeh stilnih smeri od sredine romana dalje namreč pojema, ker prevlada realistična pripoved, ki je včasih že kar zelo blizu reportaže. V najožji zvezi s tem je oblika stavka. Sprva je eliptičen (slovniciar bi rekel nepravilen), proti koncu romana pa postaja vse bolj običajen in ‚pravilen‘.

Ob takem tekstu se je prevajalec znašel v precej težkem položaju in očitno je, da delu v celoti ni bil kos. Stilni izraz je večinoma poenostavil in prevedel tekst v običajen jezik. S tem da je delo postavil v realistično pripoved in jo skušal uveljaviti tudi na tistih straneh, kjer v originalu prevladuje drugačen izraz, je seveda bistveno spremenil eno izmed glavnih sestavin pričujočega literarnega dela.

Janez Rotar

GRAFENAUERJEVA ZGODOVINA SLOVENSKEGA NARODA

(Tretji in četrti zvezek)

Pred petimi leti smo v *Naši sodobnosti* (1956, str. 560—565) poročali o prvih dveh zvezkih Grafenauerjeve obsežno zasnovane *Zgodovine slovenskega naroda*. Odtlej je izšel proti koncu leta 1956 tretji zvezek, po nekajletnem presledku pa ob začetku letošnjega leta četrti zvezek. Oba skupaj zajemata dobo in snov, ki jo je avtor ob svoji prvotni razporeditvi knjige na sedem zvezkov predvidel za en sam, tretji zvezek. Ob delu pa se je, kakor sem pravi v sklepnih opombi ob tretjem zvezku, »pokazalo, da bi obseg tega zvezka preveč narastel, če bi hotel obravnavati v njem vse to obdobje«. Za mejo sredi te dobe »postopnega notranjega razkroja fevdalne družbe na naših tleh do srede 18. stoletja«, za ločnico med sedanjim tretjim in četrtim zvezkom je vzel Grafenauer osemdeseta leta 16. stoletja, ko so se, kakor pravi, »začele uveljavljati v gospodarskem življenju na Slovenskem razne spremembe, ki so močno vplivale na razmerje med meščanstvom in plemstvom, s tem pa tudi na zlom protestantizma na Slovenskem« (3, str. 175). Tako nosi tretji zvezek podnaslov »Doba prve krize fevdalne družbe na Slovenskem od začetka kmečkih uporov do viškov protestantskega gibanja« (176 strani), četrti pa »Dobačasne obnovitve fevdalnega reda pod okriljem absolutne vlade vladarja ter nastajanja velikih premoženj od protireformacije do srede 18. stoletja« (140 strani).

Izid prvih dveh zvezkov Grafenauerjeve zgodovine, ki zajemata klasični srednji vek, je bil časovno dokaj ozko povezan z izidom dveh drugih širših obravnav istega obdobja, prve knjige *Zgodovine narodov Jugoslavije* (1953) ter Kosove *Zgodovine Slovencev od naselitve do reformacije* (1955). Sredi med tretjim in četrtim zvezkom Grafenauerjeve *Zgodovine* pa je izšla druga knjiga *Zgodovine narodov Jugoslavije* (1959), ki obravnava čas od začetka 16. do konca 18. stoletja. Tako smo nekako istočasno dobili dva nova prikaza slovenske zgodovine od 16. do 18. stoletja. Po času nastanka je tekst *Zgodovine slovenskega naroda* poznejši kot oni iz *Zgodovine narodov Jugoslavije*. Grafenauer je mogel ob sestavljanju svoje zgodovine poleg dosedanje literature in svojih lastnih raziskovanj uporabljati tudi že rokopise *Zgodovine narodov Jugoslavije* in še nekatere druge, še ne objavljene obdelave posameznih problemov slovenske zgodovine od 16. do 18. stoletja, kar je bilo seveda knjigi močno v korist.